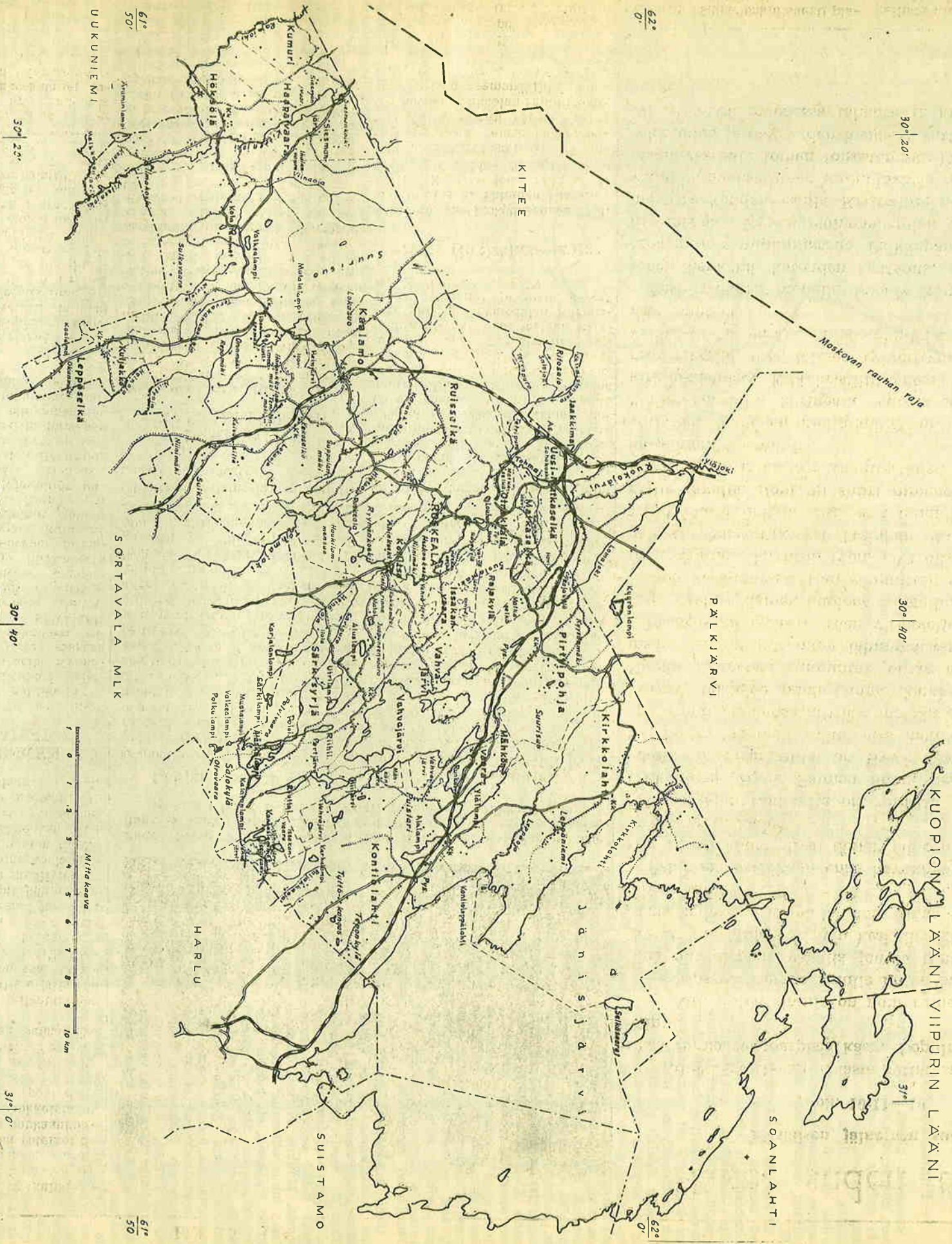

Pitäjä piitäjiltä

RUSKEALLA

REIJO HASUNEN: Meistietoa Ruskkealasta

Sijainti

RUSKEALA, rannoristaan maan-
kulu pitäjä, sijaitti Laatokan
Karjalassa noin 25 km Sortavalan
kaupungista pohjoiseen. Ruskkeala
kuului Viipurin läänin ja Sor-
tavalan kihlakuntaan sekä seura-
kuntana Viipurin hiippakuntaan.

Sortavalan rovastikuntaan. Pitä-
jän rajanaapurit olivat idässä jä-
nsjärven vastarannalla sijainneet
Soanlahti ja Suistamo, kaakossa
Harju, etelässä Sortavalan maa-
lakunta, lännessä Uukuniemi
ja pohjoisessa entiset emäpitäjät
Kitee ja Palkkjarvi.

Nimi

Ruskkeala nimen arvellaan syn-
tyneen ns. Vajjalaisen viidennek-
sen verokirjassa vuodelta 1500 ol-
leesta maininnasta „Kyliä Ruskkean
järven rannalla“. Historiantuttti-
joiden mukaan Ruskkeajärvellä
oliist tuolloin tarkoitettu Valva-
järven ja Jämsjärven välissä si-

jainnutta Rusko- eli nykyistä
Ruokkolamppea. Toinen teoria ni-
meksi on, että Ruskkeala olisi saa-
nut nimensä kirkonkylässä. Kirk-
kolammen lähellä tavustua rus-
keasta maaperästä.

Pitäjän rajojen muutokset

Ruskkeala oli laajimmillaan
vuoteen 1885. Silhen kuului kan-
ta-alueen lisäksi varsinainen
Soanlahti sekä Häyskynvaaran ja
Niinisjärven kylät. Soanlahden pi-
täjä sai alkunsa v. 1885, kun
Soanlahti erotettiin Ruskkealasta ja
muodostettiin yhdessä naapuriky-
lien kanssa itsenäiseksi Soanlah-
den pitäjäksi. Niinisjärven kylä
liitettiin 1900-luvulla Suistamoon,
kun kylä liitettiin kuitenkin myöhem-
min Harjun kuntaan. V. 1916
muodostettiin Harjun kuntaan
liitettiin Ruskkealasta Häyskynvaa-
ran kylä sekä osa Kirkkolahden.
Kontiolahden ja Pirittipohjan ky-
listä, joiden kunnallinen ero ta-
pauhti v. 1922. Lisäaluetta Rus-

Ruskkealan kylät

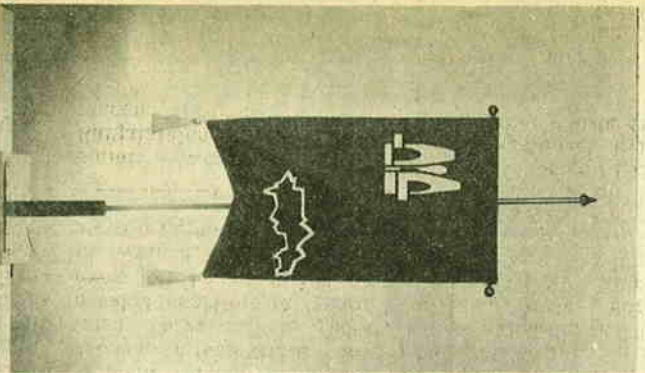
Ruskkealan kokonaispinta-ala oli
noin 500 km² ja pinta-ala ilman
vesiä noin 400 km². Ruskkealan
kylät pinta-alojen (ilman vesiala)
mukaan: Kaalamo 114 km², Sär-
kisyrjä 39, Kirkkolahki 37, Sär-
tolahki 36, Uusi-Matkaselkä 32,
Ruiselkä 29, Pirittipohja 20, Vah-
vajärvi 15, Ruskkeala 14, Höksöjä
14, Haapavaara 10, Matkaselkä 7,
Leppöselkä 7, Kumuri 6, Rajakylä
4,5, Mähkövaara 4, Kollitsa 0,6,
Kuljako 0,5, Jaakkima 0,4 ja
asukasnäähien mukaan: Kaalamo
1350 asukasta, Uusi-Matkaselkä

700, Särkisyrjä 570, Kirkkolahki
570, Kontiolahki 580, Höksöjä 500,
Pirittipohja 350, Otrakkala 330,
Ruiselkä 320, Ruskkeala 280,
Vahvajärvi 280, Matkaselkä 170,
Haapavaara 150, Leppöselkä 140,
Iseakanvaara 110, Kumuri 80, Kul-
jako 50, Jaakkima 45, Rajakylä
40, Kollitsa 15, Mähkövaara 10.
Pitäjän suurin pihus itä-köylli-
sestä länsi-lounaaseen oli 42 km
ja leveys pohjois-luoteesta etelä-
kaakkoon 22 km. Asukasnäähä
oli ennen luovutusta v. 1940 noin
6900.

Liikenneväylät

Karjalan rata ja Suojjärven rata
kulivat pitäjän kautta ja niiden
yhteinen pituus oli 43 km. Rato-
jen liikenneputkosta Matkasealan
risteyksensäan lisäksi sijaitti pitä-
jän alueella Kaalamon asema,
Pirittipohjan ja Alalammin pysekit

Jatkoo 2. siv.

Ruskkeala-viiri
Ruskkeala-viirin punaisessa ken-
tässä olevat kalkkununnen pti-
put kuvaavat laajalti tunnet-
tua marmorilouhosta ja muu-
tassa kentässä olevat pitäjän
rajat murhetta kottseuden me-
nettämisestä. Viirin on suunn-
nuttellut katteilla Seppo Patki-
nen.

seksi Suikan ja Kyyrönmiän sei-
sakteet.
Maaniden pihitus oli runsas
ja niillä liikennöivät seuraavat
linja-autolinjat: Viipuri-Matkaseli-
kä, Savonlinna-Sortavala, Sorta-
vala-Joensuu sekä Sortavalasta
Kaalamolle, Kiteelle, Värtsilään,
Korpiselälle ja Hämekoskelle vie-
neet linjat.

Pinnannuodostus

Ruskealan ollessa laaja alueel-
taan, pitäjän eri osat olivat hyvin-
kin erilaisia pinnannuodostussei-
laan. Laakeita ja loivakaartoisia
alueita, karjalaisia vaaroja sekä
jyviä vaaroja ja niiden välissä
kapeita painanteita esiintyi ty-
pillisinä määrättyissä osissa pit-
jää.

Kivillaajesta esiintyneimmät oli-
vat lähnessä graniitit, keakloissa
melbasitit ja kirkon pohjoispuo-
lella kalkkivi, pohjoisrajalla
granitit, idässä liuskeet ja jäms-
järven Selksaarilla dasiitti. Saar-
ten kalliopeitä oli muinaistalvuo-
ren kraatterityteen jätettä.

Yleisin maalaaji ylävillä palkoi-
la oli sarmikas moreenisora. Ala-
vat palkat olivat yleensä pakso-
jen turvekerosten peitossa, jotka
varsinkin lännessä pitäjää muo-
dostivat laajoja suonia. Kirkon
tienoilla oli runsaasti hiekkama-
ta, esiintyen joko tasaisina kan-
puna tai pehmeäpiirteisinä kum-
pen savkoita, joihin Kiteen- ja
Tohmajoen välisen Sortavalan
maalaistunnasta pikkin joihin ja
purojen rantamaa pohjoiseen työn-
tyvästä savitaanteesta. Pienem-
piä savikkoja esiintyi mm. Otrak-
kalan ja Matkaselän kylissä sekä
Jänisjärven rantamalla.

Uloin Salpausselkä ulottui pitä-
jän länstrunkaan. Se ei kuiten-
kaan muodostanut yhtenäistä se-
jännettä, vaan metsän peitossa
olevat vierneklivisoraharjat koho-
sivat valla selväpiirteisiksi suun-
tausta. Muutoin lännessä Ruskea-
laa, lukuunottamatta Kaalamon
kyljän eteliosaa, oli pitäjän laa-
keinta seutua. Siellä oli pitäjän
lajin yhtenäinen suoalue. Laa-
keutta rikkoivat joskus muusta
maanjämsästä kohoava vaara, joi-
ta huomattavimmat olivat Sies-
manvuori ja Ihalanvaara Haapa-
vaaran kylässä.

Tyyppitään karjalaisia vaaraseu-
tua olivat Kaalamon kylän kaak-
koisosa, Vahvajärven ympäristö
ja Kirkkolahden kylän pohjois-
osa. Vahvajärven ympäristön vaar-
rat olivat yleensä luode-kaakkois-
suuntaisia. Vaarojen laet ja rin-
teet olivat yleensä otehtu vilje-
lykseen. Huomattavimmat vaarat
olivat Kyyrönmäki Pirttipohjas-
sa, Kokonmäki Rajakylässä, Suo-
lamäki Issakanvaaran ja Vahva-
järven rajalla sekä Juopuneen-
vaara Särkisyrjässä.

Jyväkäs maadotot olivat tyyppi-
listä Särkisyrjään kuuluvan Salo-
kylän alueella ja Kangaslammi-
la. Alue oli myös pitäjän jävi-
rikkainta seutua. Polyvaara ni-
missä vaara-alueella oli lukui-
sia melko korkealle kohoavia jyl-
hiä huipuja. Useat alueen vaa-
roista kohosivat kohti korkeakasa-
alastaonina kalliina. Korkein
vaara oli Otravaara kohoten noin
180 m korkeuteen. Kaalamon ky-
lässä Vammsemmän tienot olivat
myös vastaavanlaisia maastolaan,
mutteivät olleet kuitenkaan niin
jyviä kuin Särkisyrjän eteliosan
maasemat, mutta silti kukkulat
ja laaksot vuoroteltivat täälläkin
titeään.

Vesistöt

Tohmajoki, tärkein vesiväyää,
kaarelli laajoissa mutkissa pitäjän
keskiosien läpi. Joen alkunähteet
ovat Tohmajärven pitäjässä. Se
juoksi pitäjän pohjoisrajalla ol-
leen Ruokojärven läpi ja sai mat-
keillaan useita sivujokia, jotka ke-
räsivät vettä pienistä järivistä.
Pikkujärven huomattavimmat
olivat Matkaselänlampi, joka pur-
ki vettä Lomaajoen kautta Toh-
majokeen, Matalalampi ja Timos-
kaakampi Karanokojen kautta sekä
puurkautui Savupuron ja Heimojan
kautta Tohmajokeen. Tohmajoessa
oli lukuisia kaunneistaan kuulu-
ja koskia, joista Sahakoski, Hos-

konkoski ja Ahinkoski toimivat
voimalaitteina käyttäen myllyjä
ja sahoja. Knuusien koskista
Ryymänkoski valjastettiin voima-
teollisuuden palvelukseen.

Pitäjän lännessä virtasi Laa-
tokaan laskeva Kiteenjoki. Se
juoksi pohjoisrajan lähellä sijai-
neen Siesmanjärven läpi. Huo-
nantavimmat kosket olivat Sies-
mankoski ja Ilmakoski, joista
edellisen toimi myllyn ja jälkim-
mänen villalavaraitehaan
manlhteenä.

Pitäjän laajimmat ja lukuisin-
mat järvet olivat idässä. Rikko-
niisessa maastossa oli runsaasti
pikkujärviä, joista suurin oli Hii-
järvi. Niiden vedet purkautuivat
lajaan Vahvajärven, joka edel-
leen laskee Ruokojärven, Ylä- ja
Alalampien kautta Jänisjärveen.
Jänisjärvestä, jonka kokonaispi-
ta-ala oli noin 200 km², kuului
yli 80 km² Ruskealaan.

Kasvillisuus

Kuten maastokin oli vaihtele-
vaa, niin sitä oli myös pitäjän
kasvisto. Laatokan läheisyydestä
ja maaperän hedelmällisyydestä
johtuen Ruskeala kuului ns. Sor-
tavalan lehtoyöhykkeeseen. Pitä-
jä oli pääasiassa havumetsän vuo-
tossa, jossa pääpuulajeina voi-
rottelivat mänty ja kuusi sekä
kaskimalla synnyneissä sekamets-
sissä koivu, taloista lehtipuista ja
pensasta tavattiin pitäjässä leh-
mus, vuorijalava, vaahtera, Kar-
jalan ruusu ja näsiä. Kalkkipi-
loisessa maaperässä, jota runsaim-
min esiintyi lounheen ympäriellä,
johtuva monipuolinen ja runsas
kasvillisuus oli Ruskealan erikois-
uus. Lajirikkaus oli siinämuutuu-
vinta rinteiden rehevässä aluskas-
villisuudessa. Samoja kasveja ei
ole tavattu muualta Suomesta lu-
kunnottamatta joidenkin laatuhen
esiintymistä Sortavalan tienoilla.
Jänisjärven Selksaarilla tavattiin
dänsittesiinymän vuoksi oli myös
saarten kasvillisuus erittäin har-
vinahen. Pitäjässä tunnettiin
kalkkiaian noin 500 kasvillajaa.

Asutus

Pitäjän itäpuoli oli jo v. 1500
titeään asuttu, siellähän sijaitse-
vat kalarikkaat järvet, Jänisjärvi
ja Vahvajärvi. Vuonna 1754 oli
Ruskealassa noin 2000 asukasta ja
v. 1940 noin 6900.

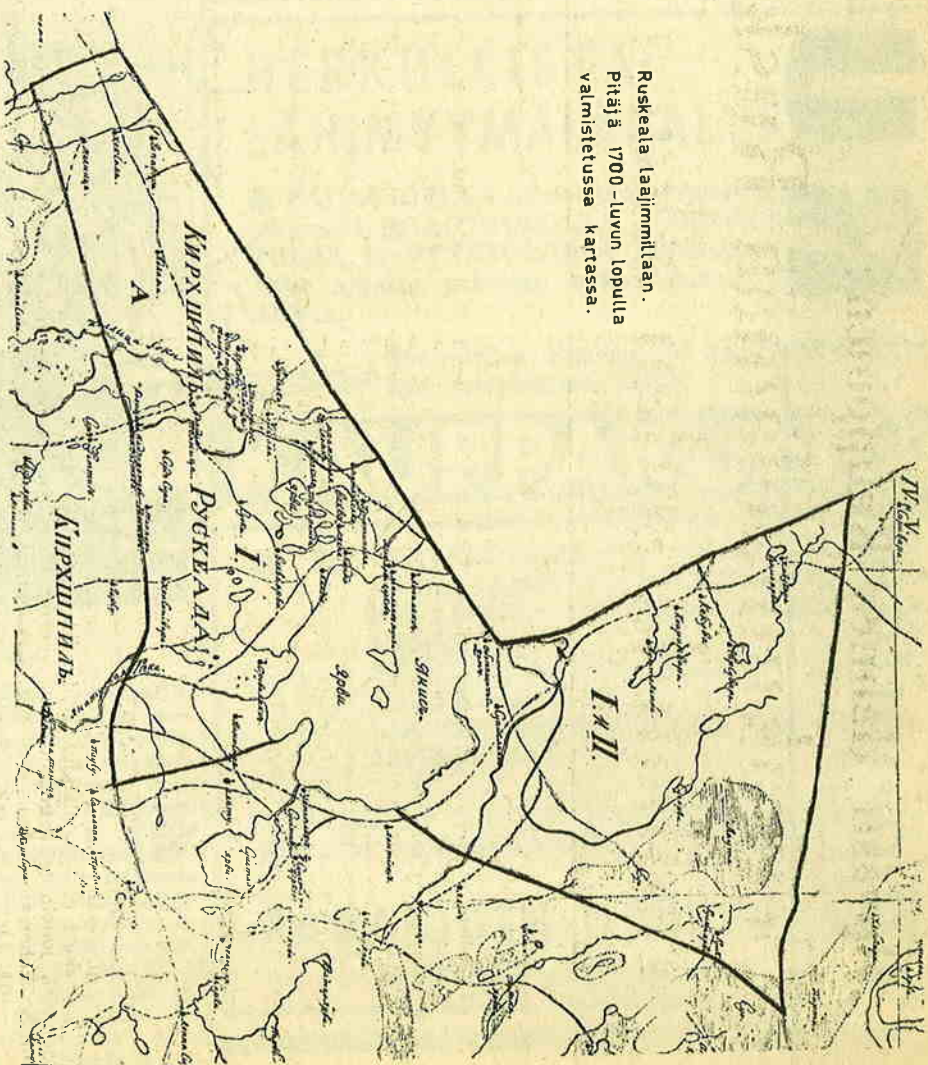
Pitäjän harvaan asuttuina seu-
tua oli Karjalan radan länsipuol-
linen alue. Alue oli suurimmaksi
osaksi saloseutua, missä kylillä oli
vähän ja viljelysmaat pientä.
Hökösjän kylä johtuen Ilmakos-
ken villavaraitehaasta oli seu-
dun tiheimmin asuttu kylä. Toh-
majoen laakso ja sen itäpuoliset
järvirikkaat seudut olivat verra-
taajaa asuttua ja hyvin vil-
jeltä. Pitäjän tiheimmin asuttu
kylä oli Otrakkala yli 70 asuka-
ta/km² ja harvimmhin asuttu Mäh-
konvaara noin 3 asukasta/km².
Asutuksesta pitäjän alueella eri
aikoina saa kuvan artikkelin kar-
toista, Ruskeala v. 1805 ja etusi-
vun kartasta, jossa on esitetty
1940-luvun pitäjää. Karttoissa
asuinrakennukset on merkitty pis-
teillä.

Elinkeinot

Varhaisimpina aikoina pitäjän
asukkaat hankkivat elantonsa
metsästyksestä ja kalastuksesta.
Maanviljelys oli kaupan kesken-
pölyn varassa, ja lahjoitusmaa-
otot hidastivat kehitystä. Maan-
viljelys ja karjanhoito pääsivät
voimaperäisesti kehittymään vas-
ta 1900-luvulla, lähinnä maatalou-
dellisten neuvontajärjestöjen va-
listustyön tuloksena.

Maa- ja metsätalous pysyivät
pääelinkeinoina pitäjän luovutuk-
seen saakka. Suurimmat maan-
viljelyskalat olivat Kaalamon ho-
vi, Mäkihoivi Otrakkalan hovi,
v. ja Saanankosken hovi.
Matkaselän hovi, Pirttipohjan ho-
vi ja Saanankosken hovi.
ja tuli tunnetuksi alueella v. 1756
löydetyn marmoriesiintymän an-
siosta. Ruskealan marmori oli
Suomen ainoa rakennusarkkitektu-
riin keinoilinen kalkkivi. Se
tasavälisesti tummariitaisenä dolo-
mittuivana ja kessäriitaisena

Ruskeala laajimmillaan.
Pitäjä 1700-luvun lopulla
valmistetussa kartassa.

valkeana kalsittikivenä. Vuonna
1765 aloitettiin lounhmaläyöt. Alus-
sa käytettiin lounhmaläyössä sot-
laita ja Venäjällä tuohuja orjia.
Ruskealan marmoria käytettiin
mm. Kasaanin kirkon ja talvipa-
latsin rakentamiseen sekä Ilakin
kirkon korjaamiseen Pietarin eli
nykyisen Leningradin kaupungin
sa. Yleisradion toimitalon raken-
tamisessa Helsingissä on myös
käytetty Ruskealan marmoria.
Kalkkiviä käytettiin lisäksi sel-
käranta Oy oli huomattava käy-
tössä Marmorilouhoksen käyttöä
lissä melkoisesti v. 1894 valmis-
tunut Karjalan rata, joka vilkas-
tutti muutoinkin pitäjän elämä-
ä.

Lahjoitusmaiden lunastus, met-
sien arvon nousu sekä valmistu-
neet radat, Karjalan rata ja v.
1922 valmistunut Suojärven rata
vähällä Matkaselkä-Lomola lisäsi-
vät asukkaiden toimeentuloma-
dollisuuksia ja yrteikäisyyttä se-
kä kinnittivät yleistäkin huomio-
ta Ruskealan asoihin. Valkea
maatalous pysyi pitäjäläisten pää-
elinkeinona oli pitäjää silti teollis-
väestön prosentuaalinen jakautuminen eri elinkeinoryhmiin oli 1900-
luvulla seuraava:

elinkeino-ryhmä	v. 1900	v. 1910	v. 1920	v. 1930	v. 1940
maatalous	84,1 %	72,5 %	88,0 %	80,1 %	68,6 %
teollisuus ja käsityö	3,7	15,3	5,7	8,8	21,6
kauppa ja liikenne	2,2	2,5	2,2	5,3	5,0
julkiset toimet, palvelusammatit ja ammatti tuttentaton	10,0	9,7	4,1	5,8	4,8

Ruskeala ja ruskealaiset, muinaisuuksista nykyisy- teen

Karjalaa ja karjalaisia koetteli-
vat 1200-luvulla lähtien usean sa-
den vuoden ajan lukuiset Ruotsin
ja Venäjän väliset rajakamakat ja
sodat. V. 1293 alkoi kamppailu
Karjalan omistamisesta Ruotsin ja
Venäjän välillä. Pähkinäsaaren
rauha v. 1323 jakoi kahta valtiol-
lisesti samaan kansaan kuuluvat
laisten itsenäisyyttä.

Ruskealasta on tiettävästi ensi-
kerran maininta Moskovan suuri-
ruhtinaskunnan verokirjassa vuo-
delta 1500, jossa mainitaan seu-
raavat Ruskealan kylät: Matka-
selkä, Vahvajärvi, Vahvajärven
saari, kaksi Leppälampi-nimistä ky-
lää, Kaalamo, Särkisyrjä, Pirti-
pohja, kylä Ruskean järven luona
ja Saanlanti. Ruskealan kylät
kuuluvat tuolloin Sortavalan po-
gostaan. Stolbovan rauhaan v.
1617 saakka Ruskealan pitäjän
alue kuten koko Laatokan Karja-

Ruskealan pitäjää synyi koko
Suomelle kohtalokkaan ison vihan
ja sen jälkeen v. 1721 solmittu
Uudenkaupungin rauhahan johdosta.
Rauhananteossa Venäjälle joutuneet
Kiteen kappelina ollut Ruskeala
ja Pälkjärven kappelina ollut
Leppälampi muodostettiin silloin
yhdessä Ruskealan pitäjäksi. Rus-
keala kasitti tuolloin kanta-alueen
kä Häyskynvaaran ja Niinisyjär-
ven kylät.

Solmittu rauhahan jälkeen v. 1760
jäseni Venäjän keisarinna Iteosat
pitäjää, suurimman osan silloista
Ruskealaa, venäjäläiselle ruhtinaal-
le. Täällä talonpojat menettivät
omistusoikeuden maahansa ja tu-
livat lahjoitusmaanomistajan lam-
puodeiksi. Itäosan väestö joutui
huonompaan asemaan kuin väestö
pitäjän vastavaaran kuin muualla
tenkaan vastaavaan kuin muualla
silloisen Venäjän alueella, jossa
talonpojat elivät suoranaisesti
maorjuudessa. Väestö jäi kuitenkin
kin kaikista vaaroista huolimatta
paikolleen ja aistui, väkäräkin
vastanakoisesti, sille
yhleiskuntajärjestyksen ja elä-
männuotoon.

Lahjoitusmaat ja luonnon
maaraja, joka erotti saman kansan
toisistaan aikaansa sen että olot
Vanhassa Suomessa 1700-luvun
lopulla huonommistaan huonom-
ivat. Tilanne havaittiin kun Ve-
enäjä valloitti v. 1809 muun Suo-
men, ja Vanhan Suomen olojen
parantamiseksi liitettiin se keisar-
ri Aleksanteri I:n toimesta v.
1812 muun Suomen yhteyteen.
Olojen parantaminen alkoi vasta
sen jälkeen kun 100 vuotta kestä-
nyt lahjoitusmaatjärjestelmä Rus-
kealassa kuten muuallakin Karja-
lassa lopetettiin ja lammputolase-
massa olleet talonpojat saivat lu-
nastaa viljelemänsä maatilat
omistukseensa. Luustumaksut
rastitivat kuitenkin pitkän aikaa
talonpoikia ja etenkin sellaisia
viljelijöitä, joilla ei ollut myynti-
kelpoista metsää, mutta maata-
lousnuotteen hinnan nousu ja me-
nekin lisääntymisen Hevensi ki-
reät rahatilannetta.

Maamme itsenäistymisen v. 1917
antoi lisäpöntä taloudelliselle ja
sivisyykselliselle eteenpäinmenöl-
le Ruskealassa. Lupavaan kehityk-
sen katkaisi kuitenkin talvisota ja
sen päätyttyä v. 1940 solmittu
Moskovan rauha. Ruskealaisien
oli muiden karjalaisen tapaan
jätettävä rakkaat kotiseutunsa ja
muuttava uusiin osuhteisiin
nyky-Suomen alueelle.

Ruskealaiset evakuoitiin Itä-
Hämeen, Sysmän, Hartolan, Jout-
san, Leivonmäen ja Lahnangan pi-